

'n HOESBREEF

UITGAVE VAN STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDE-LONNEKER

De Tweede Wereldoorlog Bombardementen op Enschede

Het geluid van sirenes op de eerste maandag van de maand herinnert nog zo'n 1600 stadgenoten steeds opnieuw aan de Tweede Wereldoorlog, toen indringend en frequent luchtalarm mogelijk gevaar uit de lucht aankondigde.

Door **Kor Feringa**

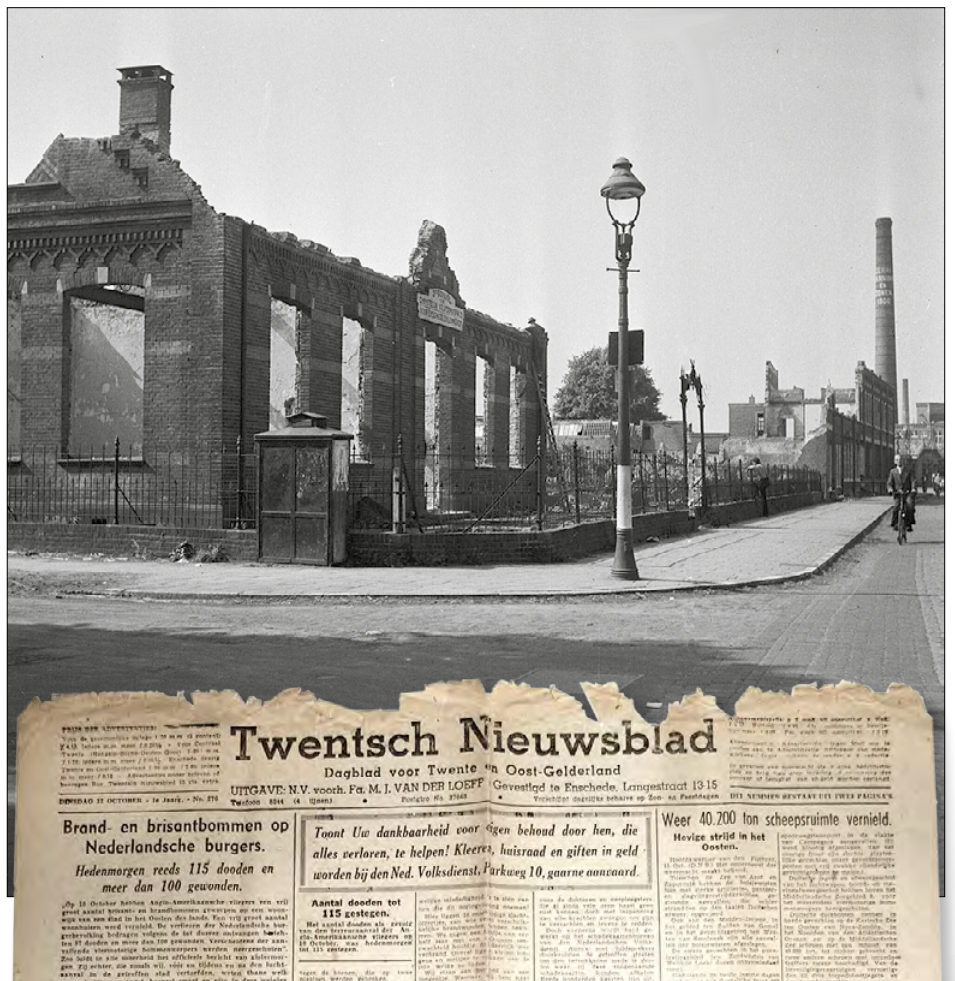
De stad Enschede is in die oorlog 61 maal getroffen door vergissingsbombardementen van de geallieerden. De bombardementen waren meestal bestemd voor Duitse steden in de buurt, zoals Rheine en Münster. Na de bevrijding was er nog een enkel Duits bombardement.

Het gelijkgeschakelde Twentsch Nieuwsblad, na 1941 nog als enige krant in Twente toegelaten, sprak doorgaans van Anglo-Amerikaanse terreuraanvallen met brand- en brisantbommen.

Enschede telde tijdens de Tweede Wereldoorlog zo'n 93.000 inwoners. In totaal kwamen 356 inwoners bij bombardementen om het leven; 630 raakten zwaargewond en overleden soms kort na opname in het ziekenhuis.

De naam 'Enschede' mocht in voorkomend geval op last van de bezetter overigens niet worden gebruikt. Men moest zich beperken tot de omschrijving 'een stad in het oosten des lands'.

Een bombardement van de Amerikaanse luchtmacht op zondag 10 oktober 1943 – dat gepaard ging met een luchtgevecht met Duitse toestellen, opgestegen van Vliegveld Twente, dat inmiddels een Duitse Fliiegerhorst was geworden – had

▲ Het Twentsch Nieuwsblad van dinsdag 11 oktober en de ruïne van de tweede school voor Christelijk Volksonderwijs aan de Haaksbergerstraat, hoek Getfertweg. De foto is later in 1945 genomen.

aanzienlijke gevolgen, vooral in de wijken Hogeland, 't Zwik en Pathmos.

Het aantal doden bedroeg 151; het aantal zwaargewonden 104. Een aantal daarvan kwam op straat om het leven op de terugweg van een voetbalwedstrijd in het Volkspark. Sommige slachtoffers werden pas na dagen geïdentificeerd of er misten nog lichaamsdelen.

Het aantal verwoeste panden bedroeg 158; het aantal panden met forse schade: 231.

"Velen op straat hadden het schouwspel met bonkend hart gadeslagen, waarna een starre ontzetting zich meester gemaakt had van allen." schrijft het Twentsch Nieuwsblad.

[Lees verder op Pagina 3](#)

'n HOESBREEF

Stichting Historische Sociëteit Enschede - Lonneker

Deze gratis en interactieve digitale nieuwsbrief van de Historische Sociëteit verschijnt tien keer per jaar.

www.shsel.nl

Redactie

Ilse van Heerwaarden

Wim Corduwener

hoesbreef@gmail.com

Vorige nummers van 'n Hoesbreef kunt u [hier downloaden](#).

Secretariaat

Gerard Hemelt,

Suze Groeneweglanden 14,
7542 NM Enschede. 06 197 255 77.

secre.shsel@gmail.com

'n Sliepsteen

Contribuanten ontvangen vier keer per jaar ons historisch blad 'n Sliepsteen.

Redactie:

Jan Brummer, 06 2412 02 06

of janbrummer@shsel.nl

<https://www.facebook.com/SHSEL/>

Ons documentatiecentrum is te raadplegen in Prismare, ruimte 1.07. Roomweg 167 op **woensdag- en vrijdagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur**.

De Historische Sociëteit Enschede- Lonneker heeft bij de belastingdienst de status van culturele ANBI. Dat betekent dat een gift aan de Sociëteit voor 125 procent kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting en voor 150 procent van de vennootschapsbelasting.

Een ANBI is een algemeen nut beogende instelling.

Onze Historische Sociëteit mag zich culturele ANBI noemen omdat we een instelling zijn die voor minstens 90 procent actief is op cultureel gebied.

Uitnodiging Sociëteitsavond 15 april

► Op dinsdagavond 15 april organiseert de Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker (SHSEL) haar tweede sociëteitsavond van dit jaar. We denken dat we u weer een mooi programma kunnen bieden. Inloop vanaf 19.00 uur, aanvang 19.30 uur. Locatie: Ontmoetingskerk aan de Varviksingel 139 in Enschede.

Deze avond staat in het teken van de Tweede Wereldoorlog. We ontvangen deze avond twee gasten: schrijfster Aliëtte de Vries en bekend Enschedeër Bert Woudstra, overlevende van de Holocaust.

Voor de pauze vertelt Aliëtte de Vries, schrijfster van het vorig jaar verschenen boek 'Een onbekend kind', het verhaal van de Enschedese Hetty, een joods meisje dat een schuilplek vond bij haar familie.

Na de Tweede Wereldoorlog vraagt Aliëtte zich af waarom haar vader zo'n groot litteken op zijn hoofd heeft en wie Hetty is. Na een lange zoektocht vindt zij Hetty en er ontstaat een vriendschap tussen de twee. Langzaam ontrafelt ze wat Hetty en haar familie is overkomen. En komt ze erachter wat dat litteken op haar vaders hoofd daarmee te maken heeft.

Na de pauze mogen we ons verheugen op de komst van Bert Woudstra. In de korte film waarover hij gaat vertellen, komt de geschiedenis tot leven die verbonden is aan 'het kippenhok' in het buitengebied van Boekelo. Tijdens de Tweede Wereld-

▲ Tijdens deze sociëteitsavond bieden wij u de mogelijkheid het boek 'Een onbekend kind' van Aliëtte de Vries aan te schaffen.

oorlog heeft het kippenhok als onderduikplek gediend voor Hans Neter en zijn familie. Bert Woudstra was bevriend met Hans. Voor de oorlog zat hij met hem op dezelfde lagere school in Enschede en speelden ze vaak samen. Helaas veranderde dit al snel na de Duitse bezetting. Beide Joodse jongens moesten naar een andere school en zaten op andere adressen ondergedoken. Tijdens deze avond deelt Bert Woudstra persoonlijke herinneringen die in deze film zijn vastgelegd

De Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker zoekt een Enthousiaste secretaris (M/V)

Heb jij een passie voor geschiedenis en wil je je inzetten voor het erfgoed van Enschede? Dan is dit jouw kans en help je mee om het verleden levend te houden en word je onze nieuwe secretaris. Dit jaar is extra bijzonder vanwege de restauratie van de historische TET-tram, een uniek stukje Enschedese geschiedenis!

Als secretaris ben je niet alleen verantwoordelijk voor de gebruikelijke administratieve taken, maar ook hét aanspreekpunt voor onze werkgroepen en onze externe contacten.

Wat bieden wij?

- Een boeiende vrijwilligersfunctie (ongeveer een halve tot een hele dag per week)
- De kans om actief bij te dragen aan het behoud van de Enschedese historie
- Een betrokken en enthousiaste groep collega's
- Een unieke kijk achter de schermen van bijzondere historische projecten

Wil je meer weten of eerst een bestuursvergadering bijwonen? Neem dan contact met ons op via: secre.shsel@gmail.com.

<p>Op 10 Oct. 1943 overleed plotseling, door 'n noodlottig ongeval onze lieve Dochter, Behuwd-dochter, Zuster, Behuwdzuster en Tante Jetta Johanna Kits—Schouwink, geb. 15 October 1904 te Glanerbrug. Namens de Fam. Glanerbrug: B. SCHOUWINK. Enschede: S. D. KITS.</p>	<p>Heden overleed door een noodlottig ongeval, na voorzien te zijn van de H. Sacramenten, in het Algem. Ziekenhuis, mijn innig geliefde man en der kinderen zorgdragende vader JOHANNES JACOBUS WERING, in den ouderdom van bijna 27 jaar. Enschede, 10 Oct. 1943. Hopstraat 22. Je liefhebende vrouw en kinderen: AGNES WERING—Hain. ANNIE. BETSIE. Rust zacht mijn lieve Jan. Zij, die onzen man en vader de laatste eer wenschen te bewijzen worden verzocht Woensdagmorgen 13 Oct. 7 uur aan de rouwkapel Parkweg aanwezig te willen zijn. De begrafenis zal plaats vinden op de Kath. begraafplaats Gronauschestraatweg.</p>	<p>Algem. kennisgeving. Heden overleed plotseling, tot onze diepe droefheid, door een noodlottig ongeval, voorzien van het H. Oliesel, onze innig geliefde zoon, broer, zwager en verloofde Johannes Antonius Platvoet in den ouderdom van 31 jaar. G. J. PLATVOET. L. PLATVOET. Tijdhof MARIE A. PLATVOET. L. PLATVOET—van Drunen GERRIT BERNARD. RIE (Verloofde). De gezongen uitvaart zal plaats hebben Don- derdag 14 Oct. a.s. des v.m. half elf in de St. Jacobuskerk. Markt waarna de begrafenis op het R.K. Kerkhof. Vertrek vanaf Ziekent- zorg (Rouwkapel Park- weg) om 10 uur. Bidden 's avonds kwart voor zeven in de kerk. Enschede, 10 Oct. 1943 Rietmolenstraat 24.</p>	<p>Door een noodlottig on- geval nam de Heere van ons vez onze ge- liefde Ouders, Behuwd- en Grootouders, Zusters Behuwdzusters, Tantes en Verloofde Klaas Admiraal, Jitske Admiraal— Kuipers, Jacoba Neeltje Admiraal, Neeltje Jannie Admiraal. De Heere die geen re- kenschap verschuldigd is van Zijne daden, le- nige onze smart. Uit aller naam: Fam. ADMIRAAL Fam. KUIPERS. H. H. ASSINK Verloofde. Enschede, 10 Oct. 1943. Condoleantie-adres Dennenweg 136. Geen toespraken, geen bloemen.</p>	<p>Heden overleed door 'n noodlottig ongeval onze geliefde zuster, schoonzuster en tante ANTJE ZEPHAT— geb. Wierda, in den ouderdom van 50 jaar. Rust zacht beste Anna. A. v. Omme. M. H. van Omme— Wierda. D. v. Omme. D. v. Omme— Thiehatten Gerrit Jan.</p>	<p>Heden overleden door een noodlottig ongeval onze beste Broeder, Zwager en Schoonzus- ter Jan Gerrit Schukking, in den ouderdom van 56 jaar en Aleida Schukking geb. Klauvers, in den ouderdom van 59 jaar. Rietman. Namens fam. Willink—Schukking. Lubberink—Schukking. Nijhuis—Schukking. Wermer—Schukking. Enschede, 10 Oct. 1943.</p>
<p>Tot onze diepe droef- held overleed heden plotseling onze innig geliefde Vrouw en Moeder, Mevrouw E. HEIMANN— Eckart, in den ouderdom van ruim 57 jaar. Enschede, 10 Oct. 1943. Burgemeesterstr. 11. F. HELMANN. EMILIE Zij die de overledene de laatste eer wenschen te bewijzen worden ver- zocht Woensdag 13 Oc- tober v.m. tien uur aan de Ooster Begraaf- plaats aanwezig te wil- len zijn. Eenige en algemeene kennisgeving.</p>	<p>Door een noodlottig on- geval overleed heden tot onze diepe droef- heid onze beste zoon, schoonzoon, zwager en oom JOHANNES JACOBUS WERING in den ouderdom van bijna 27 jaar. W. Wering. J. Wering—Mijer. A. Bouman—Wering. H. Bouman. C. Vogtelo—Wering. E. Vogtelo. M. ten Thijl—Wering. F. ten Thijl.</p>	<p>Heden overleed tot on- ze diepe droefheid door een noodlottig on- geval voorzien van het H. Oliesel, onze geliefde a.s. schoonzoon, zwager en verloofde Johannes Antonius Platvoet, in den ouderdom van 31 jaar. C. B. DRIEZE. E. DRIEZE— Ruerpert ROBERT. RIE (Verloofde). GERRIT. BENNIE.</p>	<p>Heden nam de Heere tot Zich tengevolge van een noodlottig ongeval, onze lieve Moeder, Be- huwd- en Grootmoeder Elsabeth Johanna Wentjes, Weduwe van Albert Schmal. in den ouderdom van bijna 70 jaar. en onze Schoonzoon. Broeder, Zwager en Oom Arnold Willem Frederik Schmal, in den leeftijd van 42 j. en diens Echgen. onze Dochter, Zuster, Schoon- zuster en Tante Heilina Klazina Schmal—Modderman. in den leeftijd van 42 j. en hun eenig kind Albert.</p>	<p>Heden overleed door 'n doodlottig ongeval onze geliefde zuster, schoonzuster en tante ANTJE ZEPHAT— geb. Wierda, in den ouderdom van 50 jaar. Rust zacht beste Anna. A. v. Omme. M. H. van Omme— Wierda. D. v. Omme. D. v. Omme— Thiehatten Gerrit Jan.</p>	<p>Heden overleden door een noodlottig ongeval onze beste Broeder, Zwager en Schoonzus- ter Jan Gerrit Schukking, in den ouderdom van 56 jaar en Aleida Schukking geb. Klauvers, in den ouderdom van 59 jaar. Rietman. Namens fam. Willink—Schukking. Lubberink—Schukking. Nijhuis—Schukking. Wermer—Schukking. Enschede, 10 Oct. 1943.</p>
<p>Heden overleed tot onze diepe droefheid door 'n noodlottig ongeval na voorzien te zijn van het H. Oliesel, mijn geliefde Vrouw en der kinderen zorgdragende Moeder GERTRUD DE VREDE geb. Goldenberg.</p>	<p>Door een noodlottig ongeval overleed heden mijn innig geliefde man en onze zoon en broer Johannes Hendrikus Hermanus Jongbloed, in den leeftijd van 33 jaar. Enschede, 10 Oct. 1943. Daalweg 39. C. JONGBLOED— Borg. FAM. JONGBLOED FAM. BORG. De plechtige uitvaart zal plaats hebben Woensdag 13 Oct. v.m. 8 u. in de H. Hart kerk, Hoogeland.</p>	<p>Heden overleed tot onze diepe droefheid door een noodlottig on- geval overleden heden onze geliefde zuster en schoonzuster DINA FRANCISCA ZWEERINK geb. ten Heggeler, in den ouderdom van 30 jaar; Onze broeder en zwager MARINUS E. ZWEERINK, in den ouderdom van 32 jaren; en hunne kin- deren ANNIE in den leeftijd van 3</p>	<p>Heden overleed door 'n doodlottig ongeval onze geliefde zuster, schoonzuster en tante ANTJE ZEPHAT— geb. Wierda, in den ouderdom van 50 jaar. Rust zacht beste Anna. A. v. Omme. M. H. van Omme— Wierda. D. v. Omme. D. v. Omme— Thiehatten Gerrit Jan.</p>	<p>Heden overleden door een noodlottig ongeval onze beste Broeder, Zwager en Schoonzus- ter Jan Gerrit Schukking, in den ouderdom van 56 jaar en Aleida Schukking geb. Klauvers, in den ouderdom van 59 jaar. Rietman. Namens fam. Willink—Schukking. Lubberink—Schukking. Nijhuis—Schukking. Wermer—Schukking. Enschede, 10 Oct. 1943.</p>	

◀ Uitsnede van een pagina vol rouw- advertenties in het Twents Nieuwsblad van dinsdag 12 oktober 1943, volgend op het bombarde- ment van de 'Anglo- Amerikanen' (een 'vergissings- bombardement') op 10 oktober 1943.

Op last van de Duit- sers moest men zich in de rouwadverten- ties beperken tot de omschrijving: 'over- leden als gevolg van een noodlottig ongeval'.

De Tweede Wereldoorlog Bombardementen op Enschede

Vervolg van Pagina 1

Bij de hulpverlening onderscheid- den zich volgens de krant in het bijzonder de mannen van de WA (Weerbaarheids Afdeling) en van de Jeugdstorm; toevallig beide NSB-or- ganisaties. De gemeentelijke Lucht- beschermingsdienst kon gebruik ma- ken van niet minder dan 80 wagens.

In de week na 10 oktober stond het Twentsch Nieuwsblad vol met over- lijdensadvertenties die allen spraken van een overlijden als gevolg van 'een noodlottig ongeval'. Vaak ging het daarbij om meerdere doden uit een gezin.

In de dagen daarna heette het: 'Bij de begraafplaatsen slaan dichte mensenmenigten zwijgend het aan- komen van de rouwstoeten gade'. De krant wijst daarbij op het heersende sibbegevoel. (Na de oorlog gaat het in voorkomend geval gewoon weer om noaberschap als een kenmerk van Twentenaren).

Het Twentsch Nieuwsblad verslaat alle begrafenis en noemt in detail ook de thema's die predikanten, familieleden, werkgevers en andere sprekers gebruiken om de doden

▲ De zwaar beschadigde wijk Pathmos.

te karakteriseren, dan wel om nog iets van troost te bieden. De plech- tigheden worden bijgewoond door burgemeester Rückert of andere ver- tegenwoordigers van de gemeente Enschede.

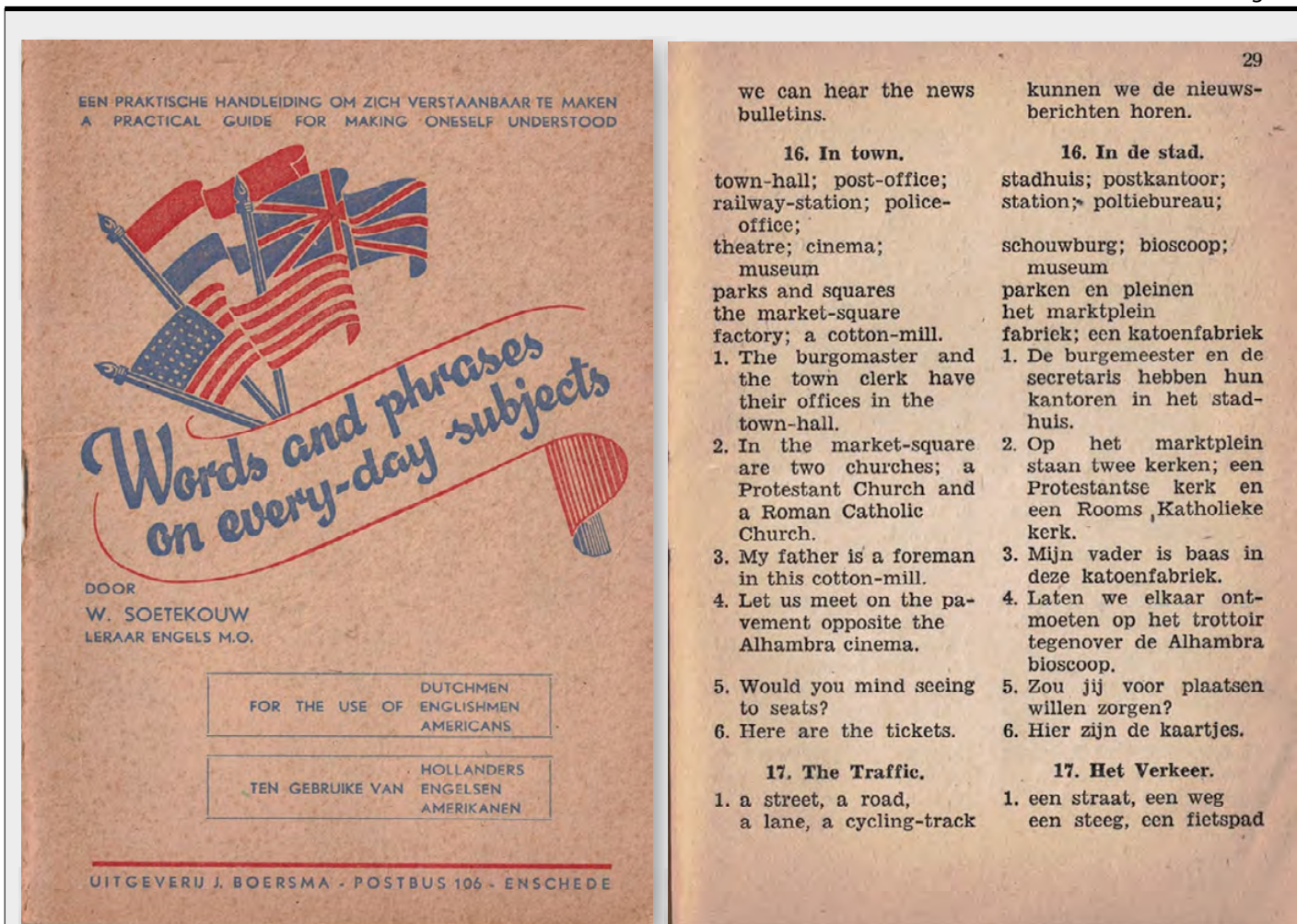
80 jaar vrijheid en ook in En- schede een project als 'Nooit Meer, Nie Wieder' hebben hier en elders helaas niet kunnen uitsluiten dat een drama als in 1943 zich in onze omgeving niet ooit weer zou kunnen voordoen.

De bombardementen op de stad worden herdacht met een figuur van het oorlogsmonument in het Volks- park. Aan dit specifieke bombarde- ment is precies vijftig jaar later, op

zondag 10 oktober 1993, in het park nog eens aandacht besteed in een bijeenkomst van zo'n 300 belang- stellenden. Spreker was toen de arts Henk Wefers Bettink (†2004), in wiens ouderlijk huis in zijn aanwe- zigheid zijn 23-jarige zusje Charlotte was omgekomen. (Zie voor het ver- woeste pand Cort van de Lindenlaan 2 ook 'n Sliepsteen 101, voorjaar 2010).

Het zware bombardement met 12.000 brandbommen op 22 febru- ari 1944 (met name op de wijken Getfert, De Veldkamp en Pathmos) wordt sinds 2021 herdacht met een plaquette in de tuin van de Bethel- kerk aan de J.H.Boschstraat.

1 april 1945: de bevrijding van Enschede

'Words and phrases on every-day subjects'

► Uitgeverij J. Boersma uit Enschede gaf in mei 1945 een boekwerkje uit om zich verstaanbaar te kunnen maken bij onze bevrijders.

De Engelsen en Canadezen hadden de Duitsers uit ons land verjaagd en na de bevrijding hadden vele van onze landgenoten vriendschapsbetrekkingen met onze bevrijders aangeknoopt. Zo

was het voor menig Nederlander een behoefte en voor velen zelfs een noodzakelijkheid geworden om zich enigszins behoorlijk in de Engelse taal te kunnen uitdrukken.

Studieboeken voor de Engelse taal waren echter moeilijk te verkrijgen en zodoende besloot W. Soetekouw, leraar Engels uit Enschede, op verzoek van de uitgever een

eenvoudig boekje samen te stellen over alledaagse onderwerpen, waaronder Visitaties maken, Winkel, Het gezin, Gezondheid, Spel en sport, In de stad, leger en meer.

Als voorbeeld zie je de inhoud van bladzijde 29, waarvan de inhoud gaat over 'In de stad'.

Paul Snellink

Contactpersonen commissies

► Binnenstadcommissie

Georges Schafraad

E-mail: schafraad@gmail.com

► Boerderijcommissie

Han van Beek

E-mail: boerderijcom@shsel.nl

► Documentatiecentrum

Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16

E-mail: jansebart@gmail.com

► Foto- en verhalencommissie

Jan Breteler

E-mail: fotoverhalen@shsel.nl

► Monumentencommissie

Ton Völker

E-mail: monumentencom@shsel.nl

► Loakstenen- en

begraafplaatsencommissie

Harry van der Sleen, tel. 053 852 24 94

E-mail: loakstenencom@shsel.nl

► PR-commissie

Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16

E-mail: jansebart@gmail.com

► Redactie 'n Sliepsteen

Jan Brummer, tel. 06 2412 02 06

E-mail: janbrummer@shsel.nl

► Historische Kring Glanerbrug

Joop Kwakman, tel. 06 1972 32 72

E-mail:

info@historischekringglanerbrug.eu

► ICT

Tjibbe Knol

E-mail: tjibbeknol@shsel.nl

Van Oude Markt naar van Heekplein

► In Enschede bestaat formeel alleen de straatnaam 'Markt'. Het begrip Oude Markt moet zijn ontstaan in 1958 na het verplaatsen van het zaterdagse marktbedrijf naar het tegenwoordige Van Heekplein bij de Boulevard. De dinsdagmarkt was al in 1909 verplaatst naar het vroegere H.J. Van Heekplein (tussen de Beltstraat en de Zuiderhagen).

► De warenmarkt op het Hendrik Jan van Heekplein in 1980.

Bron: Stichting Cultureel Erfgoed Enschede en indebuurt.nl

▲ Voor zover bekend is dit de eerste foto van de markt in Enschede. Deze foto is gemaakt op de 'Kolde Kermisse' op de Oude Markt. Tijdens de kermis was er natuurlijk tijd voor plezier, maar er werd tegelijkertijd ook handel gedreven.

▲ De markt verandert van boerenwagens naar opgezette marktkramen. De Grote Kerk is het centrale middelpunt van de markt. Hier omheen werden alle kramen opgesteld.

▲ In de achttiende en negentiende eeuw was er een levendige handel in Enschede, nog steeds op de Oude Markt. Kopers en verkopers uit de verre omtrek kwamen naar onze stad. De producten die op de markt werden verkocht verschillen behoorlijk met wat we nu kennen. Textiel, stro en heidekoetjes waren de belangrijkste producten. Een drukke marktdag op de Oude Markt. Rechts op de Ansichtkaart zie je het monument voor de stadsbrand van Enschede.

▲ In welk jaar deze foto is genomen is niet precies is, maar wel dat het tijdens de Tweede Wereldoorlog was. Een rustige markt door schaarste.

▲ Vanaf 1909 verplaatste de dinsdagmarkt naar het Van Heekplein. Dit was mogelijk omdat de toenmalige gasfabriek op het plein werd geruimd. Wel bleef de Oude Markt de standplaats voor de zaterdagmarkt. Waar op de dinsdagmarkt vooral textiel werd verkocht, was de zaterdagmarkt juist de plek om etenswaren te kopen.

▲ Een van de laatste markten op de Oude Markt. Hierna werd het Van Heekplein voor zowel de dinsdag- als zaterdagmarkt de standplaats.

Suikerzakjes van weleer: Ziekenhuis Ziekenzorg

Door Rita van de Wetering

Eind negentiende eeuw worden er in Enschede twee ziekenhuizen opgericht. Een Rooms-Katholiek ziekenhuis onder leiding van het kerkbestuur en een neutraal ziekenhuis onder leiding van de fabrikantenelite. In dit artikel wordt ingegaan op de geschiedenis van het neutrale ziekenhuis Ziekenzorg.

In 1892 wordt er een algemene instelling voor ziekenverpleging opgericht onder de naam 'Vereniging Ziekenzorg'. Vanwege het gebrek aan financiële middelen, worden de patiënten gedurende de eerste jaren thuis verpleegd. Deze verpleging is overigens alleen weggelegd voor de welgestelden. Textielabrikanten zijn zich bewust van het belang van een ziekenhuis voor de stad en leveren een substantiële bijdrage voor de bouw en inrichting ervan. Een forse schenking van 20.000 gulden komt van mevrouw A. Ledeboer-Van Heek. Dankzij deze schenkingen kan op 26 juni 1897 een klein ziekenhuis geopend worden aan de Veenstraat (Ziekenzorg).

In 1902 vindt er een grote uitbreiding plaats, maar daar blijft het niet bij, want twee jaar later in 1904, wordt het ziekenhuis uitgebreid met een ziekenzaal voor mannen en vrouwen en een kindersaal. Een enorme vooruitgang, maar toch volgt er in 1914 wederom een grote verbouwing. De stad groeit en groeit en de almaar toenemende vraag naar medische zorg maakt dat het bestuur toestemming krijgt een nieuw ziekenhuis te bouwen aan de De Ruyterlaan. In 1941 wordt aldaar

▲ Ziekenzorg aan de Ruyterlaan.

het nieuwe Ziekenzorg geopend. Een ziekenhuis van formaat, passend bij een grote stad, zo denkt men in die tijd. Niemand kan dan vermoeden dat het pand, waar men zo trots op is, over nog geen dertig jaar haar deuren weer moet sluiten omdat het ontoereikend is voor de grote toestroom van patiënten.

Na meerdere verbouwingen besluit het bestuur eind jaren zestig over te gaan tot nieuwbouw. Het is in deze periode dat veel textiel fabrieken hun deuren moeten sluiten. Voor de gemeente Enschede betekent dit dat men het terrein van het Scholtencomplex kan verwerven voor de

nieuwbouwplannen van het ziekenhuis. Het terrein is niet alleen groot genoeg, maar ligt bovendien vlakbij het katholieke ziekenhuis Stadsmaten. Mocht het ooit komen tot een samenwerking, dan is dat natuurlijk een pré.

Nadat het ontwerp van het nieuwe te bouwen ziekenhuis is goedgekeurd, begint men in het voorjaar van 1977 met de sloop van het Scholtencomplex. Nog geen jaar later, in februari 1978, wordt de eerste paal in de grond geslagen. De bouw duurt iets meer dan drie jaar en op 15 april 1981 worden de 212 patiënten vanuit de locatie aan de De Ruyterlaan overgebracht naar het nieuwe ziekenhuis aan de Haaksbergerstaat.

Nadat er in 1990 een fusie tot stand komt met ziekenhuis de Stadsmaten aan het Ariënsplein, gaan beide ziekenhuizen verder onder de nieuwe naam Medisch Spectrum Twente (MST). Beide locaties worden fysiek met elkaar verbonden middels een loopbrug over de Haaksbergerstraat. In 2016 komt aan het Koningsplein, bij de vestiging Haaksbergerstraat een nieuw ziekenhuis gereed en worden de gebouwen aan het Ariënsplein afgestoten. De locatie Haaksbergerstraat blijft wel bestaan. Anno 2025 heeft Enschede met het MST een topklinisch ziekenhuis waar bewoners uit de gehele regio gebruik van maken.

◀ Ziekenzorg aan de Veenstraat rond 1930.

Tentoonstelling Grenswegen in Stadtmuseum Nordhorn

De tentoonstelling Grenswegen. Duits-Nederlandse betrekkingen in de textielindustrie van het Grafschaft Bentheim 1839-1990 laat de Nederlandse invloed op de textielindustrie in Nordhorn zien.

In 1839 richtte de Enschedese textielkoopman Willem Stroink de eerste mechanische snelweverij op in Nordhorn. Enkele Nederlandse koopmansfamilies en textielfabrikanten volgden hem naar de streek. De razendsnelle industrialisatie van de textielfabrieken in deze stad is niet zonder Nederlandse invloeden denkbaar. Hetzelfde geldt voor de enorme groei en de opkomst van de 'grote drie' (NINO, Povel en Rawe) vanaf de jaren dertig en vooral in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw.

Een belangrijk thema is de Arbeitsinsatz tijdens de Tweede Wereldoorlog; duizenden Nederlanders werden in de textielindustrie in Nordhorn tewerkgesteld. De lotgevallen van enkelen van hen worden in de tentoonstelling gepresenteerd. Naast de oorlogsverhalen zijn er interviews met voormalige Nederlandse medewerkers te zien, die vanaf de jaren zeventig in de Nordhornse textielindustrie werkten.

In 1972 nam NINO Menko-Scholten over en richtte als eerste buitenlandse dochteronderneming NINO Nederland B.V. op in Enschede. Dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat de loep van Sigmund Menko nu in Nordhorn te zien is.

De tentoonstelling is in het Stadtmuseum, NINO-Allee 11 te Nordhorn te zien. In deze voormalige spinnerij wordt aan de hand van textielobjecten en historische foto's de textiel- en modegeschiedenis van de stad getoond. Het werk van internationale sterfotografen, die de reclamecampagnes van de Nordhornse textielbedrijven fotografeerden, is daar een onderdeel van.

Op zondag 4 mei om 15.00 uur en dinsdag 13 mei om 16.30 uur is er een Nederlandstalige rondleiding. Een rondleiding op andere dagen

▲ NINO-Hochbau, de voormalige spinnerij van Niehues & Dütting (N&D)

◀ Weverij N&D in 1942

▲ Fabriksterrein Niehues & Dütting rond 1942.

▲ Spinnerij N&D 1942

kan worden aangevraagd.

De entree voor volwassenen kost € 4,-, kinderen betalen niets. De tentoonstelling en het begeleidende boek zijn tweetalig in het Duits en Nederlands. Het boek is voor € 20,- te koop in de museumwinkel.

Stadtmuseum,
NINO-Allee 11
Nordhorn
Openingstijden van het museum: dinsdag tot en met zaterdag van 14.00-18.00 uur en zondag van 11.00-18.00 uur.

Vliegveld Twente 1931-2007

► Zesenzeventig jaar vliegveld Twente zijn bijzonder geweest. Van een lokaal burgervliegveld (Vliegveld Twente, 1931-1939) via een onderdeel van het Duitse krijgsmiddel (Fliegerhorst Twente, 1940-1945) tot een onderdeel van de Koude Oorlog (Vliegbasis Twenthe 1946 - uiteindelijk tot 2007).

Een vliegveld met een stormachtig verleden. Cultuurhistoricus en vrijwilliger van het Koude Oorlog Centrum René Vosseveld belicht de geschiedenis van deze plek die altijd in grote perspectieven heeft gestaan.

René Vosseveld is cultuurhistoricus met specialisaties in militair erfgoed en vliegvelden. Daarnaast is hij jurist, ontwerper en oprichter en voorzitter van 'het Koude Oorlog Centrum' op vliegveld Twente.

Lezing René Vosseveld

Datum:

Donderdag 3 april

Tijd:

11.00 tot 12.00 uur

Locatie:

De Museumfabriek,
Auditorium

Het Rozendaal 11
7523 XG Enschede

Tickets zijn te bestellen via:

<https://tickets.demuseumfabriek.nl/nl/opdekoffie/tickets>

▲ Op 18 juni 1932 landde de Graf Zeppelin op Vliegveld Twenthe. Een indrukwekkend luchtschip van 236 meter lang en doorsnede van 30 meter. Het gevaarte had een eigen gewicht van 58 ton en had een bemanning van 40 man. Er was plaats voor enkele tientallen passagiers. Dit soort luchtschepen maakte sinds 1911 internationale en zelfs intercontinentale vluchten, bijvoorbeeld naar New York.

Op het evenement kwamen 32.000 mensen af die 6000 auto's, 1000 autobussen en 20.000 fietsen in de weilanden parkeerden. Er waren 250 gymnasten nodig om het gevaarte tijdens de landing aan lange touwen in bedwang te houden. In Twente stapten onder andere Prins Hendrik – de echtgenoot van Koningin Wilhelmina – en Albert Plesman aan boord.

◀ Het vliegveld kon in haar beginjaren al rekenen op veel meer bezoekers dan passagiers, want vanaf het terras was er altijd wat te zien. Het publiek kwam af op de manifestaties die werden gehouden, zoals de Zeppelindag, vliegfeesten, tentoonstellingen, vliegmiddagen van de KLM en de Nationale Luchtvaartschool, demonstraties van sportverenigingen, motordagen, etc. Op de Luchtvaartdag in juli 1938 kwamen meer dan 10.000 bezoekers af.

Historische Sociëteit houdt de geschiedenis van Enschede levend

De Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker (SHSEL), zorgt er al 57 jaar voor dat de kennis over de geschiedenis van onze stad en haar dorpen wordt bewaard en uitgebreid. Veel leden zijn dagelijks bezig met onderzoek en ontdekken nog steeds nieuwe informatie.

Het is mooi om te zien hoeveel mensen plezier beleven aan al die momenten dat onze leden niet alleen hun kennis met bezoekers delen, maar ook nog bijdragen aan ontmoetingen.

Waar menige welzijnsorganisatie hiervoor allerlei activiteiten organi-

seert, gaat dit bij de SHSEL vanzelf. Dat geldt voor de woensdag- en vrijdagmiddagen in Prismare, maar ook voor onze sociëteitsavonden en andere bijeenkomsten. Die staan altijd vermeld in de Hoesbreef en op onze website (<https://www.shsel.nl>). Iedereen is daar welkom.

En dan moet natuurlijk ons mooie kwartaalblad 'n Sliepsteen genoemd worden. Onze leden die per jaar €19,95 betalen, krijgen dit blad thuisgestuurd. Een blad vol goede artikelen en mooie foto's, samengesteld door onze leden en waar we als stichting trots op mogen zijn! Dit jaar komt er een extra editie uit

vanwege het 700-jarig bestaan van Enschede!

Misschien een idee het lidmaatschap van een jaar cadeau te doen!

En zo houdt de SHSEL de geschiedenis van Enschede levend voor iedereen die geïnteresseerd is. Maar ook als u zelf denkt nog wat te kunnen toevoegen aan alles wat al bekend is, houden we ons van harte aanbevolen. Wie weet heeft u oude (ansicht) kaarten, krantenartikelen of andere informatie over Enschede, dan houden we ons aanbevolen.

Graag tot ziens!
Annelies Futselaar

Schoonmaak Boerenkerkhof

► Het duurt nog een paar weken, maar toch nodigen we u alvast van harte uit voor de schoonmaak van het Boerenkerkhof.

Op zaterdag 12 april van 10.00 tot 12.00 uur steken we de handen weer uit de mouwen. Dit is een gezamenlijk initiatief van buurtbewoners en betrokkenen om ervoor te zorgen dat het Boerenkerkhof er mooi uit blijft zien.

Voor koffie, thee en schoonmaakspullen wordt gezorgd. Zoals u van ons gewend bent wordt u aansluitend van harte uitgenodigd voor een heerlijke lunch. We zien u graag op zaterdag 12 april aan de Deuringerstraat 14.

Namens de werkgroep,
Marjolein Haandrikman

Lezing Enschede 1862-1903

► In het kader van de reeks lezingen van de Twente Tijdreizigers vertelt Hans ten Brummelhuys over Enschede in de periode tussen 1862 en 1903. Hij maakt veel gebruik van zijn jarenlange onderzoek bij het Stadsarchief Enschede. Daarbij is het bevolkingsregister over die periode een heel belangrijke bron. Ook heeft hij veel gebruik gemaakt van de verslagen van de gemeente en de Enschedesche Courant (1855-1903).

De bevolkingsgroei in die tijd was enorm, evenals de economische ontwikkeling in die periode. Dit gold ook voor een reeks van andere terreinen. Enschede is zeer bijzonder in Nederland. Vanuit een soort nulpunt naar een bruisende industriestad.

Datum: dinsdag 15 april 2025

Tijd: 19.30 uur

Waar: Auditorium van de Museumfabriek
Toegang is gratis.

Koffie en thee voor eigen rekening
Wel even opgeven via de Museumfabriek via:

<https://tickets.demuseumfabriek.nl/tijdreizigers>

De Museum Fabriek

twente

De scharensliiep van L. van der Woude te Enschede

► Een scharensliiep is iemand die langs de deuren gaat om scharen en messen te slijpen.

Een scharensliiep had een grote handkar, soms een bakfiets waarop hij alle benodigde gereedschappen voorhanden had. De slijpstenen en -banden werden aangedreven met een pedaal, later ook wel met een benzine-motortje.

In deze aflevering de scharensliiep van L. van der Woude te Enschede:

<https://www.youtube.com/watch?v=3C4YzuigmLw>

Zuiderspoorbeek

► In mei 2022 is begonnen met de aanleg van de Zuiderspoorbeek. Waar ooit de Zuiderspoorlijn liep voor de bevoorrading van de toenmalige bedrijven ligt nu een bovengrondse waterloop. Het water loopt langs het Blekerpad richting het Volkspark waar het water geparkeerd wordt in verlagenen. Als die vervolgens ook overlopen dan stroomt het water onder de Path-mossingel door en verlaat het de stad via de Westerval.

Er ligt op de kruising boven de duiker, een stukje spoor, waar ooit het Zuiderspoor liep. En nu de Zuiderspoorbeek.

<https://www.youtube.com/watch?v=4SKpzD-ValdQ>

Ets van de maand

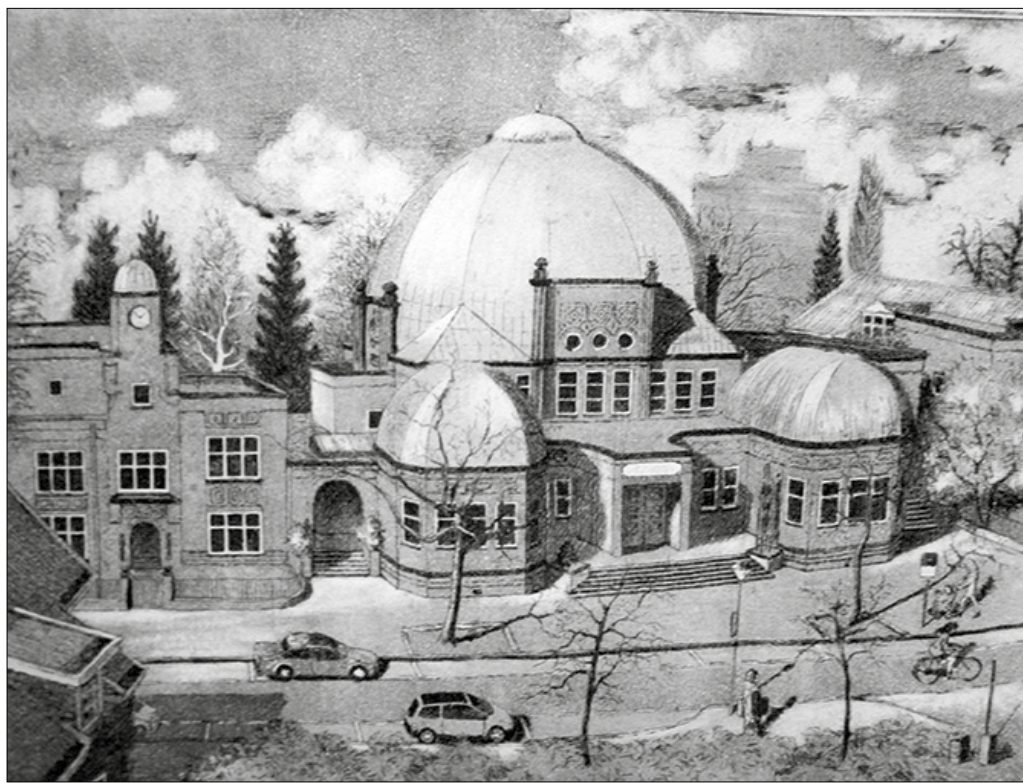
► De ets van deze maand is er een van een monumentaal gebouw dat sinds 1928 een sieraad van de stad is: de synagoge aan de Prinsestraat.

In opdracht van de textiel-fabrikant M.I. Menko heeft de bekende Amsterdamse architect Karel de Bazel een uniek totaalconcept ontworpen.

Het wordt wel de mooiste synagoge van Europa genoemd.

Deze ets heeft Anton Reuvers vermoedelijk in opdracht gemaakt.

De afmetingen van deze ets is ca. 45 x 37 cm. en is te koop in onze ruimte in Prismare voor € 50,-

Fietsen rond het Schaddenspoor

De wat oudere vakantiegangers herinneren zich nog wel, op weg naar het zuiden, het moment dat rond Oberhausen de lucht een vies geel kleurtje kreeg. De aankondiging dat men het Ruhrgebied naderde.

Door Jan Astrego

Nu is ook daar de lucht helder en blauw. De zware industrie is daar verdwenen. Wat rest is de herinnering eraan, gecultiveerd dankzij de IBA (International Bau Ausstellung) in het project ERIH (European Route Industrial Heritage). Het industriële landschap is als het ware in cultuur gebracht met de openstelling van de voormalige industriecomplexen en routes vol met aan die industrie gelieerde bezienswaardigheden.

Het inspireerde onze eigen Euregio om grensoverschrijdend iets soortgelijks op te zetten. Het ging het project Euregio Netwerk Industrie Cultuur heten. Tweekantig en met een groot aantal deelnemers aan beide zijden van de grens.

Ondanks de goede wil, de grote inzet en met een aantal interessante pilots, is het echter niet echt van de grond gekomen.

Het in dit kader in de Achterhoek ontwikkelde project 'IJzerwerk, ontdekkingsreis langs de ijzerhistorie', inspireerde Heemschut Team Twente tot een soortgelijk project geënt op het industriële verleden van deze regio.

Door de grote invloed die de aanleg van het spoor hier heeft gehad is daarvoor Het Schaddenspoor, de spoorlijn Winterswijk-Hengelo als drager gekozen.

Het Schaddenspoor

Op 9 augustus 1878 werd er een wet van kracht die de mogelijkheid opende voor de aanleg van spoorlijnen van een lichtere constructie plus een sterk vereenvoudigde beveiliging.

Textielabrikant Jan Willink zag daarin de mogelijkheid Twente en de Achterhoek met elkaar te verbinden door de aanleg van een spoorlijn Winterswijk-Hengelo.

Voor het beheer van de lijn werd

in 1881 de Geldersch Overijsselsche Lokaalspoorweg-Maatschappij (GOLS) opgericht. In 1884 werd de lijn Winterswijk-Hengelo geopend met in Boekelo een zijtak naar Enschede.

Veel fiducia had men niet in de toekomst van het spoorlijntje. Door het publiek werd het wat smalend 'Schaddenspoor' genoemd. Velerlei uitleg wordt aan deze bijnaam gegeven. Onder andere dat de lijn in die tijd vooral heidevelden doorsneed, waar plaggen (schadden) werden gestoken. Tot het vervoer daarvan zou de lijn, zo werd voorspeld, beperkt blijven schatte men in.

Het spoorlijntje werd in tegenstelling tot de verwachting een groot succes. Het heeft daardoor een heel grote invloed gehad op de ontwikkeling van Twente. Tot op de dag van vandaag is dat zichtbaar. Met het project van de fietsroutes kan men die invloed zelf ervaren.

Gekozen is daarbij voor inpassing in het bestaande fietsnetwerk zoals dat door bureau Centroid bij de Regio Twente is ontwikkeld. Gebaseerd op een knooppunten structuur met POI's (Ponts of Interest).

De twee ontworpen routes Boekelo-Hengelo en Boekelo-Haaksbergen vice versa laten het veelzijdige soms met een dun draadje door het industrie beïnvloede cultuurhistorische verleden zien.

Met de twee nog overgebleven delen van de spoorlijn, de stoomtrein Museumbuurtspoorweg Haaksbergen-Boekelo en het railfietsen op Hengelo -Twekkelo als levend bewijs dat zelfs na meer dan 140 jaar Het Schaddenspoor nog toekomst heeft.

Op 6 april zal met een feestelijke openingshandeling het paneel met de fietsroutes in Boekelo bij De Buren worden onthuld.

Bij deze de internetpagina's:

Noord: <https://www.visittwente.nl/routes-Twente/fietsen-in-twente/1539/schaddenspoor-noord/>

Zuid: <https://www.visittwente.nl/routes-Twente/fietsen-in-twente/1540/schaddenspoor-zuid/>

Het reizigersvervoer op de lijn Boekelo-Hengelo werd op 4 oktober 1936 gestaakt.

Machinist en dichter Maupi Staudt schreef dit gedicht:

*'t Is gedaan met 't schaddenspoortje
de locaaltrein is niet meer;
want ook hij viel als een offer
van 't moderne verkeer
Vroeger gold gij als een wonder
van het menselijk vernuft
thans een afgedankt vehikel
dat z'n laatste stoom verpuft
Duizenden en nog eens duizend
bracht gij trouw naar Boekelo,
duizenden en nog eens duizend
weer terug naar Hengelo
Zo werd gij een deel van 't landschap
vastgegroeid aan 't Twente-land
totdat gij op hoogen leeftijd
nog ten dele werd verplant.
Als een oude boom verplant wordt,
Sterft hij vaak, het is een feit,
en zoo sterft het schaddenspoortje
eigenlijk nog voor z'n tijd
Als uw stervensuur voorspeld was
profetie is schatten waard
waren bruggen niet verrezen
was een kapitaal bespaard
Zeer moderne nieuwe bruggen
dragen nu uw oude lijn
Drie October zal het afscheid
en uw roemrijk einde zijn.
Weg 't geklingel, weg 't geratel
weg gij ongestroomlijnd ding
Wij, die vliegen met de tijden
houden slechts d'herinnering
Wij vertellen, als wij oud zijn
aan de kind'ren van ons kind
van het oude scharrespoortje
Afgedankt ...en toch bemind*

*Ik als spoorman en als dichter
schreef dit vers niet zonder traan
want ik voel ook, dat de stoomtrein
eens voor goed heeft afgedaan.*